

TERRITORIUM EN STRATEGIE VAN DE ROSSE VLEERMUIS IN DE PAARTIJD

Herman Limpens, Wim Bongers & Wouter Helmer

Roepende territoriale rosse vleermuis-mannetjes en hun paarverblijven worden gevonden in boomholten en soms ook in nest- of vleermuiskasten. Vaak liggen er grote groepen paarbomen of paarterritoria in een klein gebied bijeen. Oude gatenrijke loofbossen of stukken aftakelende laan in de buurt van wetlands en moerassen kunnen zo grote clusters roepende mannetjes herbergen. Deze paargebieden worden traditioneel over jaren gebruikt. Vaak liggen deze clusters of traditionele paargebieden op trekbanen tussen de verblijfplaatsen en jachtgebieden van de vrouwtjes (Limpens, 2000). In dit artikel meer over paargedrag van de rosse vleermuis.

De rosse vleermuis, *Nyctalus noctula* (Schreber, 1744), is een soort die haar verblijfplaatsen vooral heeft in boomholten. Holten, die vaak ontstaan als nestholten van spechten, maar ook door het uitrotten van afgebroken takken en het splijten van de boom door blikseminslag (Limpens et al., 1992; Frank, 1994). Dagelijks leggen rosse vleermuizen grote afstanden af tussen hun dagverblijf en hun jachtgebieden, waarbij zij hoog boven het landschap vliegen.

Tijdens de paartijd, die valt in augustus, september en oktober, vertonen de mannetjes territoriaal gedrag, dat reeds door Sluiter & Van Heerdt in 1965 werd beschreven. Zij produceren, meestal

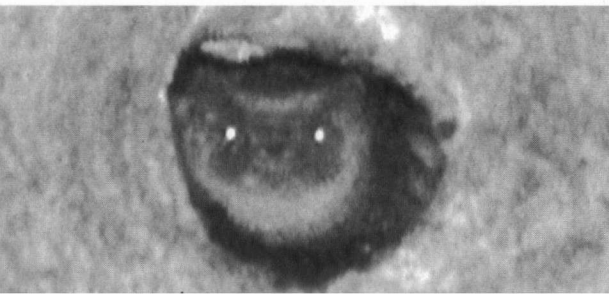
vanuit de uitvliegopening van hun paarverblijf, stereotiepe geluiden (lokroepen, baltszang en andere krachtige, sociale geluiden), waarmee ze hun territorium kenbaar maken en waar de vrouwtjes op af komen. Soms laten de mannetjes ook vliegend in de buurt van hun territoriale boom sociale geluiden horen. Afhankelijk van de gehoorscherppte is de lokroep door mensen met het blote oor tot wel 100 meter te horen. Maar tot welke afstand dit voor de wijfjes hoorbaar is, weten we niet.

Agressie

De mannetjes zijn sterk gebonden aan hun schuilplaats, die zij tegen andere mannetjes agressief verdedigen. Eerst met sterkere, heftige sociale kreten vanuit de vliegopening, maar, als het moet, ook door een aanvalsvol of achtervolgingsvlucht, waarbij weer luidruchtig en heftig wordt geroepen.

Hoe lang de wijfjes te gast zijn bij de mannetjes is niet onderzocht. Bekend is, dat zij meerdere dagen kunnen blijven. In deze periode is er in gebieden met strenge winters ook sprake van trek. De overtrekkende wijfjes worden door de roepende mannetjes aangetrokken.

Rosse vleermuis, mannetje. Still van infra-rood videobeeld. Foto: Zomer Bruijn.

Wat wij als lokroep van de paartijd kennen wordt ook buiten de paartijd gehoord, in het voorjaar en in de zomer. Vermoedelijk wijzen de rosse vleermuizen zo hun soortgenoten gedurende de trek op verblijfplaatsen (Godmann et al., 1992).

Samenscholing

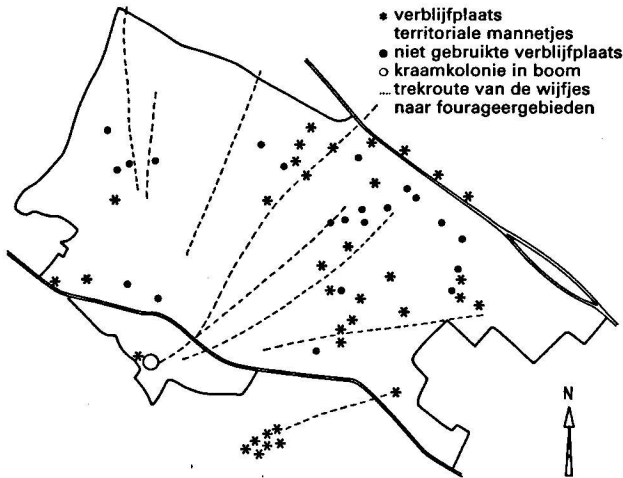
In het natuurreservaat 'De Duivelsberg' zag Helmer al in 1988, dat de verblijfplaatsen van de mannetjes niet willekeurig door het bos verspreid te vinden waren, maar dat deze bij elkaar lagen op de noordwestelijke hellingen van het bos. Deze clustering van roepende mannetjes ligt in de buurt van de bomen die in de zomer door de kraamkolonie worden gebruikt en op de route, die de vrouwtjes dagelijks nemen van en naar hun traditionele fourageergebieden in de Ooipolder en boven de Waal. In het aangrenzende bosgebied op de noordwest kant van de stuwwal zijn veel minder roepende mannetjes gevonden. De clustering precies op de route heeft tot gevolg, dat de wijfjes minstens twee maal per etmaal de door de mannetjes bezette paarverblijven passeren, wat de kans op het succesvol lokken van de wijfjes waarschijnlijk aanzienlijk verhoogt. Voor de overlevingskansen van de soort is dit gedrag van grote betekenis.

Naderhand is dit strategisch kiezen van schuilplaatsen door mannetjes op de route en rond de kraamkolonie ook op andere plaatsen in Nederland en in Duitsland gezien (o.a. Mostert & Van Winden, 1989; Claessens, 1993; Frank, 1994).

Samenscholingen van paarlustige mannetjes zijn ook bij andere diersoorten gezien. Wanneer mannetjes op de plek van samenscholen alleen zichzelf te bieden hebben wordt deze plaats een *lek* genoemd. Bekend is dit bijvoorbeeld van de kempiaan. Dominante mannetjes bezetten de meest strategische plekjes in het paargebied en hebben daardoor een grotere kans zich voort te planten (Pianka, 1978).

Schuilplaats

De rosse vleermuis heeft echter niet alleen zichzelf te bieden, maar ook een door hem verdedigde schuilplaats, waarin meerdere vrouwtjes in een zogenoemde 'paargroep' de dag kunnen doorbrengen. Omdat dit iedere keer weer andere vrouwtjes kunnen zijn, wordt dit gedrag een 'polygynous resource defence strategy' genoemd (Lundberg, 1988; McCracken &

Mannetjes van de rosse vleermuis, hier op de Duivelsberg bij Nijmegen, kiezen hun verblijfplaatsen in de buurt van de trekroutes die de wijfjes volgen naar de fourageergebieden.

Wilkinson, 2000). In de strategie van de rosse vleermuis weegt het voordeel van het roepen op een plek, waar vrouwtjes vaak voorbij komen, kennelijk op tegen het nadeel van de concurrentie met andere mannen. Wellicht zijn de clusters van roepende mannetjes zelfs opvallender voor de hoog overvliegende wijfjes dan her en der in het landschap roepende mannetjes. Het is immers ook trektijd en het gebied wordt mogelijk ook bezocht door wijfjes van elders.

Al met al is het vormen van deze *leks* een intrigerend fenomeen, dat we nog nauwelijks begrijpen en dat letterlijk 'roept' om nadere studie. Wie vanaf ongeveer half augustus de verlokking van de rosse vleermuis wil meemaken: het bos in! En waarnemingen melden, natuurlijk. 🦇

Een uitgebreide literatuurlijst kan opgevraagd worden bij de auteurs.

Herman Limpens
Roghorst 99, 6708 KD
Wageningen, Tel. 0317 - 460305
e-mail: Herman.limpens@knoware.nl

Wim Bongers
Ceresstraat 15, 6706 AL
Wageningen, Tel. 0317 - 410324
e-mail: bong@bos.nl

Wouter Helmer
Meerwijkselaan 29
6564 BS, Heilige Landstichting
Tel. 024 - 3239835
e-mail: whelmer@knoware.nl